

Горболіс Л. М.

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

УРБАНІСТИЧНА ПАРАДИГМА РОМАНУ «МІСТО» ВАЛЕР'ЯНА ПІДМОГИЛЬНОГО: ТЕКСТ І ПІДТЕКСТ

У статті урбаністичну проблематику, порушену в романі «Місто» В. Підмогильного, осмислено як маркер українського літературного дискурсу, з'ясовано специфіку її художньої реалізації у творах українських письменників початку ХХ ст., зацентовано на підтекстових сегментах твору – важливих смислових індикаторах організації твору, побудови художньої концепції героя. У дослідженні запропоновано потрактування образу головного героя крізь призму принципів та ідей рецептивної естетики. Праці з історії, філософії, соціології допомогли виявити й потлумачити приховані у творі В. Підмогильного ідеологічні смисли радянської доби, що про них письменник не міг відкрито говорити. Міждисциплінарний підхід означив напрямки інтерпретації урбаністичної проблематики, образу головного героя, загальної концепції роману.

Протагоніст Степан Радченко – репрезентант радянської часу, коли реалізувалася квазі-українізація, масштабно розгорталася індустріалізація міста шляхом залучення сільського населення і водночас руйнування моралі, традицій української селянської родини. У контексті урбаністичної проблематики, за допомогою описів побуту, одягу, інтер'єру, психологічного портрету головного героя (емоції, переконання, переживання, почуття, враження), широко представлених міжособистісних стосунків із жінками (що постають у творі як художня модель-ілюстрація неповаги радянської влади до жіночої статі) автор формує концепцію героя, наголошуючи, як в умовах радянських реалій нівелюється українська самотність, як руйнуються моральні засади суспільства. Підтекстові конструкти роману ілюструють, як самотність, розгубленість, інстинкт завойовника і талант поєднуються в особі Степана Радченка – суперечливого героя, який у вирі міського життя губить свою ідентичність. Підтекст роману «Місто» розширює проблемно-тематичний діапазон твору, означає новий дискусійний ракурс потрактування образу головного героя, розкриває специфіку подачі художнього матеріалу й актуальних питань в українській прозі 20-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: роман, герой, національна ідентичність, місто, літературний процес, конфлікт, психотип, проблематика, підтекст.

Постановка проблеми. Урбаністичний художній дискурс в українському письменстві активно заявлений у докласичному періоді – «Слові о полку Ігоревім», творах Іларіона, Лазаря Барановича, «де насамперед через сакральну архітектуру транслюється ідея міста як відтворення втіленого людськими руками Божого задуму» [5, с. 181], в українській літературі ХІХ ст. (твори Панаса Мирного, І. Нечуя-Левицького), де образ міста має інше змістове наповнення, що пояснюється, на переконання С. Кая, «втратою містом свого цивілізаційного потенціалу через тривалу відсутність державної незалежності» [5, с. 181]. Місто з різними векторами й ступенем занурення у внутрішній світ героя та різноманітними аспектами декларування морально-етичної проблематики художньо представлено у творах І. Франка («Основи суспільності» «Для домашнього вогнища»), О. Кобилянської («Людина»,

«Царівна», «Valse melancolique»), В. Винниченка («Чорна Пантера і Білий Медвідь», «Лепрозорій», «Краса і сила») тощо. Скажімо, Винниченкова ідея конкордизму та його теорія «чесності з собою» відкрили нові грані міста та життєвих принципів його мешканців. Особливо активізується тема міста в українській літературі 20–30-х рр. ХХ ст., коли, на переконання Р. Мовчан, розгортаються кілька дискурсів: футуристичний, неокласичний, романтичний, реалістичний [див.: 10, с. 398]. Апелюючи до творів М. Рильського, М. Бажана, А. Любченка, В. Підмогильного та ін., дослідниця зауважує виразно означене тяжіння цих письменників до екзистенційної тематики, характеризує місто як образ нового суспільства, територію свободи («Вертеп» А. Любченка). Письменники цього періоду акцентували увагу на різних аспектах буття особистості: світоглядна криза героїв («Вальдшнепи» Миколи Хвильового), руйнація

цілісної самосвідомості («Недуга» Є. Плужника), право на індивідуальний прояв («Дівчина з ведмедиком» Віктора Домонтовича).

Українська література початку ХХ ст. активно реагувала на суспільні катаклізми, зарубіжні мистецькі здобутки, запити читачів, усвідомлюючи потребу оновлення тематики, проблематики, концепції героя. Війни, революційні події, зміна ціннісних орієнтирів, тотальне поширення в суспільстві неврозів, фобій активно транслуються в художньо-літературних текстах, проєктуючись на зображення складного світу знервованого суспільно-політичними та економічними обставинами героя, у відображенні внутрішнього світу якого митці вдало апелюють до підсвідомого, біологічного, несвідомого. Самотня, розгублена й доведена до відчаю людини з полотна Е. Мунка «Крик» постає символом буремної доби. У культурно-мистецькому просторі України 20–30-х рр. ХХ ст. з'являється література, яка, за влучним висловом Ю. Шевельова, «без фальшивої скромності й без невеликого страху продирається до людини, її душі й тіла» [19, с. 369]. Урбаністична тематика на початку ХХ ст. – один із тих потужних маркерів, що окреслює перспективні напрямки розвитку української літератури, увиразнює її ключові риси (інтелектуалізм, експериментаторство, психоаналітичний ракурс бачення героя, зображення людської екзистенції тощо), а також означає певні грані національного питання. До таких творів належить «Місто» В. Підмогильного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість В. Підмогильного не припиняє цікавити літературознавців. Особливий інтерес викликав і досі продовжує викликати його роман «Місто». За життя твір В. Підмогильного мав як позитивні оцінки (С. Єфремов, А. Ніковський), так і негативні відгуки (Л. Підгайний, А. Хуторян). У сучасному літературознавстві роман «Місто» Г. Кудря, Р. Мовчан, С. Павличко, О. Філатова різнобічно осмислили в контексті модерністського дискурсу; І. Бурлакова, А. Запороженко досліджували типологію героїв творів «Місто» В. Підмогильного та «Любий друг» Гі де Мопассана; різні аспекти урбаністичної проблематики представлено у дослідженнях І. Бестюк, Л. Лавринович, С. Луцій, Ю. Шевельова; екзистенційні аспекти, психоаналітичний ракурс бачення проблематики роману «Місто» презентовано у студіях Н. Зборовської, Н. Михайловської, М. Препотенської, О. Харлан та ін. Однак урбаністична проблематика у романі ще потребує студіювання із залученням міждисциплінарного підходу.

Постановка завдання. Мета статті – виявити й проаналізувати у романі «Місто» В. Підмогильного смислове наповнення підтекстових конструктів на тлі урбаністичної проблематики твору. Завдання полягає в тому, щоб з'ясувати роль підтексту у формуванні проблематики, концепції героя, ідейного спрямування твору. Застосовані методи – герменевтичний, культурно-історичний, історико-літературний, контекстуальний, рецептивної естетики — сприяли виявленню й інтерпретації підтексту в романі «Місто».

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальний роман В. Підмогильного «Місто» з'явився як результат захоплення українського письменника французькими реалістичними романами Гі де Мопассана, Г. Флобера та психоаналізом. Зображення образу міста в естетичному, етичному, філософському, психологічному та соціальному аспектах «супроводжується дослідженням “урбанізації” психіки персонажів», – слушно зауважує дослідник С. Кая [5, с. 181]. Критика 20-х років ХХ ст. звинувачувала автора «Міста» в ігноруванні партійності літератури, в обмеженості й «одногеройності» психологізму.

У романі В. Підмогильний художньо відтворює добре знайомі йому реалії українського радянського міста 20-х рр. ХХ ст.; художній текст характеризується високою інформативністю. Проте варто наголосити, що твір має чимало підтекстової інформації, важливих акцентів (почасти прихованих), виявлення яких на імпліцитному рівні художнього тексту та їх інтерпретація потребує активного залучення історико-культурного контексту, що постає своєрідною призмою для розуміння образу протагоніста як дзеркала епохи. Суспільно-політичні процеси в Україні початку ХХ ст., зображені в романі «Місто», формують чіткі підтекстові контури твору і потребують уважного читання та інтерпретації. Слушно зауважує Н. Михайловська: «У творах Підмогильного немає прямої політики, проте в психологічних портретах персонажів, їх дискусіях, особистих почуттях відображено болючий настрій доби» [9, с. 144].

В. Підмогильний художньо відтворює модель радянського Києва початку ХХ ст. Підтекстова матриця твору дозволяє стверджувати, що «Місто» – це твір-застереження із важливими для розуміння концепції твору смислами. Головний герой Степан Радченко – репрезентант радянської доби, який успішно опанував основні положення марксистсько-ленінського вчення про будівника комунізму, «сільський культурник, що з марксистської науки твердо засвоїв конечність економіч-

них передумов» [13, с. 48]. Він один із тих, хто активно декларує й освоює принципи радянської ідеології, яка послідовно й цілеспрямовано нав'язувала громадянам свої смисли, що проникали в усі сфери життя українців початку ХХ ст. У цьому переконує, скажімо, промовистий опис інтер'єру оселі, де мешкає Надійка: у бідно умебльованій кімнаті Степан побачив «портрет Леніна, що висів у центрі, вона навіть прикрасила великим написом з нерівних літер: “Ти вмер, але дух твій живе”» [13, с. 48].

Степан Радченко приїхав до міста, щоб здобути освіту, потім повернутися в село й активізувати там просвітницьку роботу. Він був переконаний у перспективності пропагованих радянською владою планів, пов'язаних із індустріалізацією міст шляхом залучення сільського населення. Про негативні наслідки цих масштабних процесів єднання робітничого і селянського класів, руйнування родини, нівелювання морально-етичних принципів, народних традицій тощо В. Підмогильний зі зрозумілих причин не міг відкрито писати, але за допомогою художньої версії застерігає від негативних явищ.

Містким у смисловому плані є зображений у романі епізод на іспиті, коли Степан «всі свої тези (про індустріалізацію міста. – Л. Г.) розвинув широко, освітлюючи разом економічну й культурну потребу спілки, її завдання й бажані наслідки <...> “Змичка міста й села це міцна запорука майбутніх міст-садів”, – закінчив він і здав працю...» [13, с. 48]. С. Радченко потрапляє у місто – прогресивне радянське середовище з українськими школами, університетами, курсами вивчення української мови, де влаштовується на певний час читати лекції. Автор художньо представляє різні грані українізації, відкрито не акцентуючи на справжній суті цих процесів. Загальновідомо, що у квітні 1923 р. XII з'їзд РКП (б) проголосив політику, що передбачала впровадження національних мов у партійну, адміністративну, освітню, видавничу діяльність, а також залучення представників корінних національностей до партійних та державних органів. Дослідники констатують, що «головною причиною українізації була потреба зміцнення позиції правлячої (більшовицької. – Л. Г.) партії в Україні» [6, с. 249] – колоніальним країнам «потрібно було показати позитивний приклад вирішення національного питання» [6, с. 249]. Сталін виступив на підтримку українізації. «Значною мірою ці поступки пояснювалися його прагненням гарантувати собі підтримку КП(б)У в боротьбі за владу» [6, с. 251]. Як бачимо, для сві-

тової спільноти керівництво Радянського Союзу створювало уявлення про гармонійний розвиток радянських республік, зокрема й УРСР. Проте так тривало недовго. Як відомо, наприкінці 20-х років стратегія внутрішньої політики радянської країни кардинально змінилася. «Правляча верхівка зміцнила свої позиції і вже не потребувала компромісів для збереження свого панування. Розгромивши суперників у боротьбі за владу, Сталін утвердив одноосібну диктатуру в партії і державі. В СРСР утвердилася тоталітарна система, яка характеризувалася повним (тотальним) контролем держави і правлячої партії над усіма сферами суспільного життя і над собою. Основні ознаки тоталітарної системи сформувалися в СРСР вже у 20-х рр., але завершеного вигляду вона набула внаслідок сталінського “великого перелому” у 30-х рр.», – зауважує К. Кондратюк [6, с. 251].

Потрапивши у вир українізаційних процесів, Степан Радченко із роману «Місто» В. Підмогильного почував себе доволі комфортно. Він швидко переодягнувся і перевзвуся – це символічний для розуміння світоглядних орієнтирів героя епізод у романі, що засвідчує зовнішнє при звичання героя до міста, однак не відбулося внутрішньої адаптації, яка мала б сприяти формуванню цілісності героя. Протагоніст занурився в україномовну атмосферу міста, яку сприйняв як даність, як доконтинентний факт, не відчувачи мовних незручностей у спілкуванні зі знайомими, колегами, коханками. Національні питання не були для нього актуальними. Утеча героя від реальності в особисті проблеми виразно індивідуалізує героя. Автор ніби створює ілюзію реальності, що «дозволяє героєві асимілюватися й адаптуватися до “чужого” стилю життя та створити новий креативний образ / “маску” мешканця міста» [18, с. 203]. В. Підмогильний зображує ситуацію, коли у затишші українізації притлумлюється пильність українця-інтелектуала. Як відомо, увесь інтерес протагоніста фокусується навколо його можливостей самоутвердитися як письменникові – спочатку публікують його оповідання, потім збірку творів, згодом він пише сценарій. До мистецького зростання головного героя додаються перемоги у стосунках із жінками. Автор не випадково активно експлуатує у творі концепт тілесності, максимально проєктуючи його на образ Степана Радченка. На це свого часу зауважував А. Ніковський: «Тему роману В. Підмогильного можна трактувати й загальніше, і невиразніше, – поза містом і селом, поза місцем, Україною, власне як ілюстрацію біологічного закону про те, що організм, вирваний

з питомого оточення, спершу вороже й тяжко приймає нові обставини, тоді пристосовується до них мало не механічно, тоді почувається в них зовсім вільно, і нарешті, повернутий на колишнє питоме лоно, чує себе на йому вже чужим...» [цит. за: 7, с. 6–7]. В. Підмогильний відображає обмеженість інтересів головного героя, наголошує, як у процесі активного пошуку шляхів самореалізації, замилювання своїми здібностями, стосунками з жінками тощо губиться інтерес до національних питань. Тут слушною є заувага Н. Зборовської: «Відібрати процес мислення у національного суб'єкта – таким був наступний крок імперського творця держави, що мав сформувані неповноцінний національний характер» [3, с. 297]. І конкретизує, апелюючи до «Міста» В. Підмогильного: «Головний...герой український селянин Степан Радченко імітує імперського суб'єкта, постаючи як блазень і меланхолік в одній особі» [3, с. 300]. Так письменник зображує ще одну важливу грань контактів міста й інтелігента – як місто руйнує, знедуховлює, поступово деморалізує й денаціоналізує інтелігента. «Імперська політика мала витворити ідеологію антидержавницького українського міста, про що сигналізував В. Підмогильний» [3, с. 301], – підкреслює Н. Зборовська. Слушно погодитися й з іншою важливою для розуміння концепції «Міста» думкою Н. Зборовської: «... національний характер шукав виходу з незвичайних для виживання умов» [3, с. 300]. Проте не варто ігнорувати і той факт, що протагоніст роману В. Підмогильного всіма силами намагався вилучити з себе «пам'ять села»; припускаю, що якби не тогочасний процес українізації, то він би швидко зрікся й мови, соромився б її (показовим видається те, що йому швидко набридає читати лекції з української мови). Суперечливий, безпринципний, схильний до самолюбівства Степан Радченко, з темним нутром, як його характеризує Зоська, так і залишається самотнім у місті, бо не має вибудованого цілісного «я». «Це тип ...завойовника, який рушив на місто, щоб його покласти собі під ноги...завойовника культурного – людини з не зовсім розмитими комплексами добра і зла, але яка не здатна врівноважити в собі те добро і зло, не здатна утверджувати щось одне з них, отже, людини з потенцією до безпритульності» [20]. Додам: безпритульність, що про неї зауважує В. Шевчук, «зініційована» підступною імперською політикою – системною, продуманою до дрібниць у знищенні української нації та її культури, у виформуванні в характері та чині українця малоросійства, що про нього згодом писатиме Є. Мала-

нюк і якого ми подосі не позбавилися. В. Шевчук принагідно порівнює Степана Радченка з головним героєм роману Гі де Мопассана «Любий друг» і підкреслює, що герой «Міста» В. Підмогильного складніший, неординарніший, «я сказав би, небезпечніший, бо й темінь його душі неоглядна для нього самого. Більше того, оту темінь душі герой легко збуває й легковажить нею, адже мета в нього одна – завойовництво, і саме на це витрачає себе, свої здібності й талант. Валер'ян Підмогильний ще в далекі 20-ті роки підмітив одну із серйозних хвороб творчої людини, яка не пережилася і в нашому часі. Отже, письменник ставить проблему велику – чистоти й нечистоти творчого “я”» [20].

Потрапивши до Києва, протагоніст почувається чужим: навчання його не захоплює, викладання на курсах української мови швидко набридає. Навіть публікації творів не приносять йому повного задоволення, а отримані гонорари відразу спрямовує на покращення свого зовнішнього вигляду та помешкання, урізноманітнення забав із жінками. В. Підмогильний змальовує героя, який прагне завоювати місто, посісти належне місце в суспільстві, проте не вважає за потрібне підтримувати свою ідентичність, вибудовану на українських традиціях (повага до людини, дотримання морально-етичних принципів, культури міжособистісного спілкування тощо). Він не усвідомлює своєї унікальності як носія національних цінностей (культурних, моральних, естетичних).

Урбаністичне середовище не вповні прийнятиє Степанові Радченку, адже «мовно й соціально місто завжди було ворожим українцю» [11, с. 207]. У місті міжособистісні стосунки набувають іншого змісту, бо радянська ідеологічна система «керує» цими стосунками. Як відомо, у 20–30-х рр. XX ст. «особисте життя і сімейні стосунки стали переглядатися партійною лінією» [8, с. 110], тобто з'явився контроль за приватним життям. «Під тиском контролюючих органів у радянському суспільстві зникає особистість <...> в 1920-ті роки в суспільстві лунала думка, що радянська людина – це насамперед громадський діяч, для якого інтереси колективу завжди мають вище значення від особистих...» [8, с. 110]. Така державна політика художньо «проектується» на стосунки головного героя «Міста» В. Підмогильного з жінками, котрі для нього є кроком до самоствердження, це чергова сходинка у складному процесі пошуку свого місця в освоєнні міського простору й утвердженні свого місця в ньому. Стосунки Степана Радченка з Надійкою, Тамарою, Зосею поверхові, не ґрун-

товані на повазі, хоча завдяки їм герой вчиться адаптуватися в місті, контактувати з ним. Для Степана жінка – «атрибут» чоловіка. Кожна жінка в його житті, як і творчість, – спосіб самозахисту (щоправда, цинічний) від думки про свою непотрібність і незначимість у чужому світі. Хоча герой і досяг успіхів у кар'єрному зрості, проте він безпорадний в особистому житті, у стосунках із жінками, яким робить боляче, а розрив із Зосею взагалі стає причиною її самогубства.

Слушно зауважити, що політика радянської влади нищила сімейні стосунки. «Руйнація родини», – наголошує А. Лапченко, – була закріплена на офіційному рівні. Так, новий Сімейний кодекс 1926 року передбачав цивільні шлюби і свободу розлучення, що на перший погляд, давало жінкам самостійність і волю... Але жакливими наслідками стали руйнація родинних взаємозв'язків. Поява швидкоплинних шлюбних союзів» [8, с. 110–111]. У зв'язку з політикою «революційної модернізації» радянського суспільного життя на початку ХХ ст. шлюб вийшов із-під контролю церкви, значно послабивши відповідальність обох сторін – чоловіка і жінки [див. про це: 16]. Дослідники підкреслюють, що «усі спроби створення “нової радянської сім'ї” виглядають як моделі нового суспільства на макрорівні. Адже покоління молодих людей робило спроби віднайти себе у новому постреволюційному часі та соціумі. І тому суміш традицій і новацій у побудові сімейних стратегій породила надзвичайно складний набір ціннісних орієнтирів» [2]. Ставлення до жінки в радянському суспільстві змінюється. «На межі 20–30-х років ХХ ст. жінка стає лише крихітною деталлю механізму радянської держави – безликим, усупільненим та повністю підкореним загальній інерції суспільства» [4, с. 179]. Наведені висновки дослідників є важливою інформаційною підосновою для розуміння підтекстових площин роману В. Підмогильного з «участю» героїнь-жінок.

«Місто» – це «історія людської душі» (В. Шевчук). Письменник із високим ступенем психологічної достовірності змалював складний світ переживань головного героя, мінливість його емоційних станів, особливо в ситуаціях вибору, на важливих етапах себе-реалізації. Самозамилування часто змінювалося заздрістю – від незадоволення собою, від відчуття своє несамодостатності. Степана Радченка часто охоплює відчуття самотності, покинутості, подолати які можна лише завдяки глибокій душевній роботі, до якої протагоніст не звик. Тому «знайдення сродної

душі у місті інколи є такою ж проблемою, як і знайдення сродної праці», – зауважує М. Препотенська [15, с. 68]. Письменник змальовує тип безпринципного героя, який залишається самотнім у місті, бо не має вибудованого «я». «Намагаючись бути не гірше за інших, людина інколи загублює власні духовні орієнтири» [15, с. 67].

Не можу погодитися з думкою Н. Михайловської про те, що В. Підмогильний «оптимістично закінчує роман вірою в розбуджені сили українського народу, в його переможну місію» [9, с. 151]. Звісно, головний герой реалізувався професійно, хоча і не отримав від своєї праці внутрішнього задоволення, утратив відчуття ідентичності, що, стверджує дослідниця М. Препотенська, «має бути необхідною компонентою повноцінного життя особистості» [15, с. 68]. Показовими є прикінцеві рядки роману «Місто» В. Підмогильного. Після зустрічі з Ритою, «буяючи радістю знайдення» [13, с. 255], Степан «притьмом збіг на шостий поверх, і до кімнати ввійшовши, розчинив вікна в темну безодню міста. Воно покірно лежало внизу хвилястими брилами скель, позначене вогняними крапками, і простягало йому з п'ятьми горбів гострі, кам'яні пальці» [13, с. 255]. Непривабливий образ міста у прикінцевому епізоді насторожує, викликає асоціації з залізною рукою міста з «Intermezzo» М. Коцюбинського. Покірність міста вдавана й оманлива, воно ще заявить себе. Це конфлікт позатекстовий і лише означений письменником, конфлікт, що в майбутньому житті героя ще розгорнеться з драматичною силою. Але чи знайде герой В. Підмогильного сили вистояти, протистояти цьому залізному монстру, знайти потенціал для боротьби, бо, як засвідчує роман, Степан Радченко відмовився від духовних цінностей, знехтував село, яке в нього, на жаль, не асоціювалося з культурою – змінивши одяг, помешкання, він із власної волі відрікся від сродної для нього системи цінностей, моральних норм. Підтекстові конструкти твору, на моє переконання, дозволяють ускладнити запитання: чи вдасться герою вберегтися від репресій 1930-х (твір написаний 1927 року)? Як бачимо, підтекст твору залишає питання відкритими.

Висновки. Неослабний інтерес дослідників і читачів до роману «Місто» В. Підмогильного пояснюється не лише порушеною актуальною проблематикою, а й художньою майстерністю у відображенні важливих для українського суспільства питань. Урбаністична проблематика ефективно розгортається у творі на різних рівнях організації художнього тексту, зокрема, й підтек-

стовому. Підтекстові конструкції у романі акцентують на сутності радянської ідеології, спрямованої на руйнування національності, деморалізацію суспільних норм, нищення української культури. Створюючи образ головного героя Степана Радченка, письменник прагнув застерегти українців від згубних процесів духовного виродження, підступності радянської системи, що знищувала традиції, нехтувала моральними нормами. Під-

текст роману, система різноманітних натяків, деталей тощо ілюструють, як самотність, розгубленість, інстинкт завойовника і талант поєднуються в особі Степана Радченка – суперечливого героя, який у вирі міського життя губить свою ідентичність. Підтекст роману «Місто» розширює проблемно-тематичний діапазон твору, означає новий дискусійний ракурс трактування образу головного героя.

Список літератури:

1. Бурлакова І. Типологія героя в романах В. Підмогильного «Місто» та Гі де Мопассана «Любий друг». URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/23349> (дата звернення: 20.12.2023).
2. Гуменюк О. Соціальний портрет радянської сім'ї. URL: <https://www.eminak.net.ua/index.php/eminak/article/download/530/352/> (дата звернення: 15.05.2024).
3. Зборовська Н. Код української літератури. Проект психоісторії новітньої української літератури: монографія. Київ: Академвидав, 2006. 504 с.
4. Ігнатенко І., Оприско О. «Ідеальна жінка»: уявлення про жіночу красу в СРСР у 1920–1930-ті роки. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2014/42/articles/26.pdf> (дата звернення: 07.12.2023).
5. Кая С. Розвиток та модифікація теми міста в українській і турецькій літературах. *Філологічні студії*: зб. наук. праць. Вип. 9. 2017. С. 179 – 189. URL: <https://surl.lu/tzuufd> (дата звернення: 03.12.2023).
6. Кондратюк К. Радянська Україна 20–30-х років XX ст.: сучасний історіографічний дискурс. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2013. Випуск 48. С. 245–261. URL: <http://surl.li/kcgndl> (дата звернення: 03.12.2023).
7. Кудря Г. Людина – найбільша цінність. Підмогильний В. Місто. Харків: Веста, 2005. С. 3–18.
8. Лапченко А. Правовий статус жінки-селянки в 1920–1930-ті роки. *Літопис Волині*. 2021. № 24. С. 108–112. URL: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.24.18> (дата звернення: 12.11.2023).
9. Михайловська Н. Трагічні оптимісти. Екзистенційне філософування в українській літературі XIX – першої половини XX ст. Львів: Світ, 1998. 212 с.
10. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі: монографія. Київ: Сти-лос, 2008. 544 с.
11. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: монографія. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Либідь, 1999. 447 с.
12. Пивоваров С., Спрін Є. Сто років тому більшовики з Москви запустили політику «українізації», щоб зміцнити свою владу в Україні. URL: <http://surl.li/loyppg> (дата звернення: 08.12.2023)/
13. Підмогильний В. Місто. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2005. 256 с.
14. Побідаш І. Жіночі образи в українській літературі 20–30-х років XX століття. URL: <https://surl.li/vnvpbf> (дата звернення: 18.10.2023).
15. Препотенська М. Антропологія міста у контексті екзистенціального аналізу. *Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2013. № 1. С. 64–71. URL: <http://journal-phipsyped.kpi.ua/article/view/31738> (дата звернення: 10.10.2023).
16. Слюсар Л. Еволюція шлюбу в Україні: XIX – початок XX сторіччя. URL: <https://dse.org.ua/archive/16/6.pdf> (дата звернення: 23.12.2023).
17. Слюсар Л. Плюралізація форм шлюбу та її вплив на дітородні орієнтації. URL: <https://dse.org.ua/archive/13/10.pdf> (дата звернення: 23.12.2023).
18. Філатова О. Український роман 20–30-х років XX століття: типологія авторської свідомості: монографія. Миколаїв: Ілон, 2010. 485 с.
19. Шевельов Ю. Вибрані праці: у 2 кн. Кн. 2. Літературознавство. Київ: Вид-во «Києво-Могилянська Академія», 2008. 1151 с.
20. Шевчук В. У світі прози Підмогильного. Підмогильний В. Місто: роман, оповідання. Київ: Молодь, 1989. С. 3–13. URL: <https://litmisto.org.ua/?p=4462> (дата звернення: 20.12.2023).

Horbolis L. M. THE URBAN PARADIGM OF THE NOVEL "CITY" BY VALERIAN PIDMOHILNYI: TEXT AND SUBTEXT

The article, the urban issues raised in the novel "The City" by V. Pidmohylnyi are understood as a marker of the Ukrainian literary discourse, the specifics of its artistic implementation in the works of Ukrainian writers of the beginning of the 20th century are clarified, the emphasis is placed on the subtextual segments of the work – important semantic indicators of the organization of the work, construction of the artistic concept of the hero. The study proposes an interpretation of the image of the main character through the prism of the principles and ideas of receptive aesthetics. Works on history, philosophy, and sociology helped to reveal and interpret the ideological meanings of the Soviet era hidden in the work of V. Podmogilny, which the writer could not openly talk about. An interdisciplinary approach has defined the directions of interpretation of urban issues, the image of the main character, and the general concept of the novel.

Protagonist Stepan Radchenko is a representative of the Soviet era, when quasi-Ukrainization was implemented, large-scale industrialization of the city unfolded by attracting the rural population and at the same time destroying the morals and traditions of the Ukrainian peasant family. In the context of urban problems, with the help of descriptions of everyday life, clothing, interior, psychological portrait of the main character (emotions, beliefs, experiences, feeling, impression), widely presented interpersonal relationships with women (which appear in the work as an artistic model-illustration of the Soviet authorities' disrespect for female) the author forms the concept of the hero, emphasizing how, under the conditions of Soviet realities, the Ukrainian identity is leveled, how the moral foundations of society are destroyed. The subtextual constructs of the novel illustrate how loneliness, confusion, the conqueror's instinct and talent are combined in the person of Stepan Radchenko – a controversial hero who loses his identity in the whirlwind of city life. The subtext of the novel "City" expands the problematic and thematic range of the work, indicates a new discursive perspective for interpreting the image of the main character, and reveals the specifics of presenting artistic material and topical issues in Ukrainian prose of the 20s of the 20th century.

Key words: novel, hero, national identity, city, literary process, conflict, psychotype, problematic, subtext.